

Adamczyk, Mieczysław

"Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa Polski Ludowej" t. 9-10, pod red. Aliny Słomkowskiej, Warszawa 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 19/2, 143-145

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

deks moralności; zagadnienie postaw. Wyczerpuje to chyba generalnie listę problemów, choć można poszerzać zakres różnych przedstawionych kwestii. Tak np. prócz omówienia stosunku do Niemców czy Żydów włączyć można i sprawę stosunku do Litwinów, Białorusinów, Ukraińców itd.

Trafnym spostrzeżeniem autora jest twierdzenie o polaryzacji postaw społeczeństwa polskiego w okresie okupacji. Konformizm, ale i patriotyczne zaangażowanie, zachwianie norm, ale i solidarność, wiara w zwycięstwo i klęskę Niemiec, ale i zwątpienie. Odwołajmy się w tym miejscu jeszcze raz do prasy, tym razem konspiracyjnej, jako elementu życia wewnątrzpolitycznego. Prasa tajna była ówczasem jednym z głównych czynników kształtujących postawy społeczeństwa tak wobec wroga, jak wobec współbraci. Przypomnijmy charakterystyczne i wymowne tytuły artykułów z „Biuletynu Informacyjnego”, przeciwdziałające stanom depresji, jak: *Równowaga ducha, Czas kryzysu, Nie dajmy się zastraszyć, O mocne nerwy, Łapanki i ich skutek*, czy nieuzasadnionemu optymizmowi: *Przez kolorowe szkiełka*. Prasa tajna przeciwdziałała demoralizacji powodowanej przez okupanta, zalecała obowiązek angażowania się w pracy konspiracyjnej, synchronizowała niektóre akcje, np. „Wawra”, z własną kampanią propagandową, zalecała bierny opór, sabotaż zarządzeń niemieckich, zwalczanie propagandy wroga, bojkot lokali, kin, wyjazdów na dobrowolne roboty do Rzeszy itd.

Te rozliczne — w interesującej nas kwestii postaw ludzi — funkcje prasy tajnej zasługują na wyraźniejsze skwitowanie.

Ewa Cytowska

Materiały pomocnicze do historii dziennikarstwa Polski Ludowej, pod redakcją Aliny Słomkowskiej, t. 9 i 10, Warszawa 1978, ss. 332.

Zespół Naukowo-Badawczy Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej przy Instytucie Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego wydał dwa kolejne tomy (9 i 10) *Materiałów pomocniczych do historii dziennikarstwa Polski Ludowej* o łącznej objętości 332 strony.

Budowa wydawnictwa w zasadzie nie odbiega od poprzednio recenzowanych zeszytów. Poszczególne tomy składają się z czterech podstawowych działów: rozpraw, biogramów dziennikarzy, relacji i materiałów źródłowych. Tom 9 rozszerzono o „Glossarium”, w którym zawarto zbiór wypowiedzi dziennikarskich z lat 1944—1945, dotyczących zadań i roli prasy oraz dziennikarstwa w Polsce Ludowej. Zarówno budowa edycji, jak też nazwy poszczególnych działów są efektem przemyśleń zespołu opracowującego poszczególne zeszyty wydawnictwa. W trakcie lektury

pracy nasuwa się pewna sugestia, którą chcę poddać pod rozwagę Redakcji: czy w przyszłości nie należałoby zmienić nazewnictwa, szczególnie działu IV „Materiały źródłowe”. Refleksję tę budzi wynik analizy zawartości działu III zatytułowanego „Relacje”, a zawierającego wspomnienia dziennikarzy z pierwszych lat Polski Ludowej, którzy tworzyli podwaliny nowego modelu prasy oraz organizowali aparat informacji i propagandy państwa ludowego. Zachowując jednak zasady heurystyki historycznej i źródłownawstwa, wywiady, wspomnienia, relacje itp. zaliczamy do materiałów źródłowych. W tym konkretnym zestawieniu nazw i zawartości obu działów wydaje się, że nazwa działu IV powinna brzmieć „Archiwalia”. Zachowana zostanie w ten sposób poprawność metodologiczna, która z kolei pozwoli na wyodrębnienie działu III jako „Relacje”.

Ogólnie w dwóch tomach opublikowano: 7 rozpraw, 6 biogramów, 4 relacje i 5 dokumentów źródłowych. W recenzji swej pragnę poświęcić uwagę artykułom, gdyż rozszerzają one zakres zainteresowań Zespołu w stosunku do zeszytów poprzednich. Dwa spośród tych artykułów ukazują zniszczenia i straty w dziedzinie przemysłu poligraficznego i dziennikarstwa polskiego w czasie II wojny światowej; dwa dalsze — walkę o nowy model prasy i odrodzenie się zawodu dziennikarza w zmienionych warunkach społeczno-ustrojowych w Polsce po odzyskaniu niepodległości. Autorami omówionych opracowań są: Alina Słomkowska oraz Stefan Lewandowski, który przedstawia odbudowę przemysłu poligraficznego w Polsce Ludowej do 1949 r.

Tematyka artykułów poświęcona tym zagadnieniom została poszerzona wartościowym materiałem egzemplifikacyjnym w postaci zamieszczonej w tomie 9 relacji Stefana Matuszewskiego, ministra informacji i propagandy Rządu Tymczasowego PRL i Rządu Jedności Narodowej, oraz wyborem źródeł (zamieszczonym w tomie 10), w którym ukazano przedsięwzięcia Centralnego Zarządu Przemysłu Graficznego w Polsce w planie sześcioletnim. Szkoda, że materiały źródłowe, jak również artykuł A. Słomkowskiej *Koncepcje na temat nowego modelu prasy i roli dziennikarza w latach 1944—1945* nie zostały zamieszczone w tomie 9. Uzyskano by wówczas, po przesunięciu do tomu 10 artykułu Macieja Miśkowieca (próbę monograficznego opracowania pisma studenckiego „Akademik”), monotematyczną strukturę zeszytu, tak bardzo użyteczną nie tylko ze względów dydaktycznych.

Dobrymi, a może nawet doskonałymi przykładami korelacji badanych zjawisk są artykuły zamieszczone w tomie 9: A. Słomkowskiej *Materiałne zniszczenia i straty dziennikarstwa polskiego w wyniku II wojny światowej* oraz wspomniany już artykuł S. Lewandowskiego. Pierwszy w sposób uporządkowany ukazuje bilans i ogrom zniszczeń materialnych prywatnych zbiorów bibliotecznych, prasy oraz materiałów dokumentacyjnych wytworzonych przez wydawnictwa i zrzeszenia dziennikarskie do 1939 r., a także nieobliczalne straty w polskim dzienni-

karstwie, spowodowane eksterminacyjną polityką okupanta i działaniami wojennymi. Artykuł L. Lewandowskiego natomiast na tle bilansu strat w polskim przemyśle poligraficznym omawia proces odbudowy i organizacji tego przemysłu w okresie powojennym. Oba opracowania rozpatrują wielkość strat w trzech fazach; zniszczenia spowodowane przebiegiem kampanii wrześniowej; wywołane eksterminacyjną polityką okupanta; wynikłe z powodu działań wojennych w latach 1944—1945. Autorzy doszli do wniosku, że największe straty spowodowała stosowana przez okupanta wyniszczająca totalna oraz barbarzyńska dewastacja.

Dwa dasze artykuły pióra A. Słomkowskiej: *Pierwszy zjazd dziennikarzy w Polsce Ludowej* (tom 9) oraz *Koncepcje nowego modelu prasy w latach 1944—1945* (tom 10) pozostają ze sobą we wzajemnych związkach tematycznych i świetnie się uzupełniają. Problematyka pierwszego poświęcona jest grudniowym zjazdom dziennikarzy w Warszawie i Gdańsku w 1945 r. Jak słusznie zauważyła autorka, był to zjazd programowy. Wypracowano na nim nowe dokumenty Związku Dziennikarzy, które określały ogólne założenia strukturalno-organizacyjne Związku oraz nowy model prasy w Polsce Ludowej.

Drugi artykuł zapoznaje czytelnika bliżej z treściami zawartymi w pojęciu „nowy model prasy” i służebną rolą dziennikarza wobec państwa i narodu. Prasa nowego typu, co szczególnie wyeksponowała autorka, to prasa uspołeczniona i demokratyczna, pozbawiona elitarności i ekskluzywności, nawiązująca do wzorów osiemnasto- i dziewiętnastowiecznego demokratycznego i rewolucyjnego czasopiśmiennictwa francuskiego i polskiego. Należy zgodzić się także z twierdzeniem A. Słomkowskiej, że jakkolwiek w 1945 r. nie myślano jeszcze o leninowskiej koncepcji prasy, zbudowane zostały w tym czasie nowe i mocne jej podwaliny, dzięki którym w przyszłości mogła rozwijać się w kierunku socjalistycznym.

Omówiony cykl artykułów jest pierwszą próbą szerszego potraktowania tematu. Świadczy to o dobrej pracy Zespołu, który wciąż uzupełnia lub poszerza swój obszar badawczy o mało znane dotąd zagadnienia i problemy z historii prasy Polski Ludowej.

Mieczysław Adameczyk

Prasa warszawska dawniej i dziś. XIV doroczne spotkanie varsavianistów — Zaborów, 20 czerwca 1979 r.

Zorganizowane przez Towarzystwo Miłośników Historii w Warszawie, Towarzystwo Przyjaciół Warszawy, Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich oraz Wydział Kultury i Sztuki Urzędu M. St. Warszawy spotkanie